

ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кафедра кримінального права та кримінології

ЛЕКЦІЯ

Тема: ПОНЯТТЯ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ЇЇ СИСТЕМА та ЗНАЧЕННЯ.

Поняття та значення кваліфікації
злочинів

ПЛАН

- 1.Поняття, система та значення Особливої частини кримінального права.
- 1.1. Поняття Особливої частини кримінального права.
- 1.2. Єдність Загальної та Особливої частин кримінального права.
- 1.3. Система Особливої частини кримінального права та критерії її побудови.
- 1.4. Структура норм Особливої частин кримінального права.
- 1.5. Значення Особливої частини кримінального права.
- Висновки до першого розділу
-

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

- 2. Поняття та види кваліфікації злочинів.
- 2.1. Поняття кваліфікації злочинів.
- 2.2.Склад злочину як одна із юридичних підстав кримінальної відповідальності та його роль для кваліфікації злочинів.
- 2.3. Умови правильної кваліфікації злочинів.
- 2.4. Види кваліфікації злочинів відповідно до спеціальних правил кваліфікації.
- 2.5. Значення роз'яснень постанов Пленуму Верховного Суду України для правозастосовної діяльності по кримінальних справах

ЛІТЕРАТУРА

- *Базова:*
- 1. Кримінальний кодекс України: станом на 15 лютого 2016 року. – Х.: Право, 2016. – 266 с.
- 2. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та доповн. на 20 серпня 2015 року: Офіц. текст. – Алерта, 2015. – 296 с.
- 3. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / За ред.. А.С. Беніцького, В.С. Гуславськорго та ін. – К.: Істина, 2011. – 1112 с.
- 4. Кримінальне право України : Загальна частина [Текст] : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]. ; [за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010 – 456 с.
- 5. Кримінальне право України. Державний іспит: навчальний посібник /В.Я. Конопельський, О.І. Плужнік - Вид.: ОДУВС, 2009. – 229 с.

ЛІТЕРАТУРА

- 6. Кримінальне право України: Особлива частина [Текст] : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.] ; [за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація]. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010 – 608 с.
- 7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. – К.: Юридична думка, 2008. – 1184 с.
- 8. Постанови Пленуму Верховного Суду України із загальних питань судової діяльності та в кримінальних справах [Текст] / [упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова]. – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2010. – 456 с.
- 9. Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах (2002-2012).- [Електронний ресурс].-Режим доступу до постанов: <http://www.scourt.gov.ua>

□

ЛІТЕРАТУРА

- ▣ *Допоміжна.*
- ▣ **10. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів : Навч. посібник . – Вид.2-ге. – К.: Атіка, 2002. – 640 с.**
- ▣ **11. Навроцький В.О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. – В.О. Навроцький. – К.: Атіка, 1999. – 418 с.**
- ▣ **В.Н. Кудрявцев. Общая теория квалификации преступлений. М.: Юрид. лит., 1972, 352 с.**

---

1. ПОНЯТТЯ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ, ЇЇ СИСТЕМА ТА ЗНАЧЕННЯ

Поняття Особливої частини

кримінального права

- Це сукупність **виданих Верховною Радою України і розташованих у певній суворій послідовності** норм, які встановлюють **ознаки заборонених форм суспільно-небезпечної (злочинної) поведінки**, визначають **види та межі покарання**, що застосовуються у випадку порушення заборон, містять **роз'яснення щодо окремих понять**, підстави **спеціального звільнення від кримінальної відповідальності**
-

- Кримінально-правові норми, які створюють Особливу частину, видаються тільки **Верховною Радою** України
- Це сукупність **формально визначених, загальнообов'язкових** правових норм
- Це сукупність **вичерпаних, розташованих у певній послідовності** кримінально-правових заборон
- Це сукупність кримінально-правових норм, які містять **вичерпний перелік видів та меж покарання**
- Це сукупність норм, що містять роз'яснення щодо окремих **понять та підстави спеціального звільнення** від кримінальної відповідальності

Ознаки Особливої частини

ЄДНІСТЬ ЗАГАЛЬНОЇ ТА ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИН КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Норми **Загальної та Особливої частин** кримінального права як певні підсистеми Кримінального Кодексу України перебувають *у тісній і нерозривній єдності*. Неможливо розкрити дійсний зміст норм Особливої частини, не звертаючись до частини Загальної. Норми Особливої частини базуються на нормах Загальної частини як щодо *злочину, так і покарання*.

СИСТЕМА ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

- це науково обґрунтоване **розташування норм, які визначають ознаки складу злочину, відповідальність за ті чи інші злочини, за певними групами (розділами) залежно від спільності родового об'єкта,**
- це **взаємозв'язок норм всередині кожної групи (розділу), а також певна їх послідовність та форма викладення.**

Особлива частина КК України складається з 20 розділів (які містять 342 статті)

Розділ I. Злочини проти основ національної безпеки України

Розділ II. Злочини проти життя та здоров'я особи

Розділ III. Злочини проти волі, честі та гідності особи.

Розділ IV. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи

Розділ V. Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

Розділ VI. Злочини проти власності

Розділ VII. Злочини у сфері господарської діяльності

Розділ VIII. Злочини проти довкілля

Розділ IX. Злочини проти громадської безпеки

Розділ X. Злочини проти безпеки виробництва

Розділ XI. Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту

Розділ XII. Злочини проти громадського порядку та моральності

Розділ XIII. Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення

Розділ XIV. Злочини у сфері охорони державної таємниці, недоторканості державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації.

Розділ XV. Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів

Розділ XVI. Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку

Розділ XVII. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг

Розділ XVIII. Злочини проти правосуддя

Розділ XIX. Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини)

Розділ XX. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку

СТРУКТУРА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ:

▣ **Диспозиція** (визначає злочинне діяння, містить частини, у деяких випадках – пункти, які визначають види складу одного і того злочину):

- Проста
- Описова
- Бланкетна
- Відсилочна
- Змішана

▣ **Санкція** (визначає вид і розмір покарання за злочин, визначений у диспозиції):

- Абсолютно-визначена
- Відносно-визначена
- Альтернативна

ЗА ХАРАКТЕРОМ, ЗМІСТОМ ТА СУТНІСТЮ
ПОЛОЖЕНЬ, ЩО МІСТЯТЬСЯ У РІЗНИХ
СТРУКТУРНИХ СКЛАДОВИХ КРИМІНАЛЬНО-
ПРАВОВИХ НОРМ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ, ВСІ
ВОНИ ПОДІЛЯЮТЬСЯ НА ПЕВНІ ГРУПИ:

1. Заборонні (норми заборони)
2. Роз'яснювальні
3. Заохочувальні

ЗАБОРОННІ (НОРМИ ЗАБОРОНИ) :

забороняють певні суспільно небезпечні діяння під загрозою застосування кримінального покарання за їх учинення (наприклад: ч.1 ст.109, п.5 ч.2 ст.115, ч.3 ст.186, ст.257 КК України).

РОЗ'ЯСНЮВАЛЬНІ:

- **пояснюють певні поняття, розкривають зміст термінів, які вживаються у кримінальному законі (наприклад, примітка до ст.176, п.2 примітки до ст.185, ч.1 ст.401 УК України).**

ЗАОХОЧУВАЛЬНІ :

- ▣ **встановлюють умови та підстави звільнення особи від кримінальної відповідальності за певний злочин (наприклад, ч.2 ст.111, ч.4 ст.212, ч.3 ст.263 КК України).**

ОСОБЛИВА ЧАСТИНА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
ПОБУДОВАНА ВІДПОВІДНО ДО ЗАГАЛЬНОСВІТОВОГО
ПРИНЦИПУ

Nullum crimen sine lege

**Немає злочину без вказівки на це
в законі**

ЗНАЧЕННЯ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

- Надає вичерпний перелік злочинних діянь, визначає ознаки тих суспільно небезпечних діянь, які держава визнає злочинами
- Встановлює законодавчі межі криміналізації суспільно-небезпечних діянь
- Сприяє правильному застосуванню закону та тлумаченню його змісту
- Створює умови законності при притягненні осіб до кримінальної відповідальності та здійсненні правосуддя у кримінальних справах
- Диференціює кримінальну відповідальність (покарання) залежно від ступеня суспільної небезпеки діяння
- дає змогу чітко виявити характер і специфіку злочинних діянь, тож впливає на розробку та реалізацію заходів із запобігання й припинення злочинів

---

2. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ.

**КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ – ЦЕ
ВСТАНОВЛЕННЯ ТА ЮРИДИЧНЕ
ЗАКРІПЛЕННЯ ТОЧНОЇ
ВІДПОВІДНОСТІ МІЖ ОЗНАКАМИ
ДІЯННЯ, ВЧИНЕНОГО СУБ'ЄКТОМ, І
ОЗНАКАМИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНІВ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО ЗАКОНОМ ПРО
КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ.**

“КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ” ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ У ДВОХ ЗНАЧЕННЯХ:

- 1. Це певна **процесуальна діяльність**, яка полягає у здійсненні досудового слідства та судового розгляду справи, під час яких встановлюються та уточнюються відповідність фактичних обставин справи та ознак складу злочину
- 2. Це **результат процесуальної діяльності**, який полягає у точному встановленні ознак вчиненого діяння та їх відповідності ознакам складу злочину, визначеного у конкретній нормі Особливої частини КК (визначення статті, її частини, пункту, за якими передбачена відповідальність за скоєне діяння)

ДВІ ПІДСТАВИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ:

- ▣ **фактична** – обставини справи, наявні в реальній дійсності, що стали відомі уповноваженим органам і були процесуально закріплені;
- ▣ **юридична** – юридичний склад злочину, що міститься в кримінально-правовій нормі.

СТРУКТУРА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ:

- ▣ **об'єкт** кваліфікації - діяння, що підлягає кримінально-правовій оцінці
- ▣ **суб'єкти** кваліфікації - відповідні державні органи, що уповноважені здійснювати кримінально-правову оцінку діяння
- ▣ **зміст** кваліфікації - сам процес кримінально-правової оцінки вчиненого, встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками діяння, вчиненого суб'єктом, і ознаками складу злочинів, передбаченого законом про кримінальну відповідальність.

ОЗНАКИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ, В ЯКИХ ВІДТВОРЮЄТЬСЯ ЗМІСТ ТА ПОРЯДОК ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ

- За сутністю та змістом кваліфікація спрямована на **повну, об'єктивну оцінку суспільно небезпечної поведінки** особи та встановлення кримінально-правової норми, що передбачає відповідальність за скоєне діяння
- Здійснюється **уповноваженими на те державою особою** – слідчими, прокурорами та суддями
- Проводиться у **відповідній процесуальній формі**, а її **результати закріплюються в актах** відповідних державних органів
- тягне **правові наслідки як для осіб, дії яких кваліфікуються**, так і для державних органів

ЮРИДИЧНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ КВАЛІФІКАЦІЇ :

---

1. Виклад фактичних обставин справи
2. Складання формули кваліфікації
3. Юридичне формування обвинувачення
4. Обґрунтування кваліфікації

ВИКЛАД ФАКТИЧНИХ ОБСТАВИН СПРАВИ

-

це опис поведінки особи та інших юридичних формувань, які встановлено, процесуально доведено, які мають кримінально-правове значення та в системному поєднанні утворюють фактичний склад злочину.

СКЛАДАННЯ ФОРМУЛИ КВАЛІФІКАЦІЇ -

це здійснення вказівки на статті Особливої, а за певних умов – і Загальної частини КК України, які передбачають вчинене діяння через використання скорочених, умовних позначень.

Формула кваліфікації - це сукупність буквених і цифрових позначень, які вказують на кримінально-правові норми, що підлягають застосуванню.

п. ___ ч. ___ ст. _____ КК України чи

**ІЗ ЗАГАЛЬНОЇ ЧАСТИНИ КК
УКРАЇНИ У ФОРМУЛІ
КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ**

ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ТІЛЬКИ :

- ▣ ч.1 ст.14 ККУ (готування до злочину)
- ▣ ч.2 ст.15 ККУ (закінчений замах)
- ▣ ч.3 ст.15 ККУ (незакінчений замах)
- ▣ ч.3 ст.27 ККУ (організатор)
- ▣ ч.4 ст.27 ККУ (підбурювач)
- ▣ ч.5 ст.27 ККУ (пособник)

**ІЗ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КК
УКРАЇНИ У ФОРМУЛІ
КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ**

ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ТІЛЬКИ :

Статті (частини статей, пункти частин статей), що містять норми - заборони (наприклад: ст.113, п.6 ч.2 ст.115, ч.3 ст.185 КК)

ПРИКЛАДИ СКЛАДАННЯ ФОРМУЛИ КВАЛІФІКАЦІЇ

ЮРИДИЧНЕ ФОРМУВАННЯ ОБВИНУВАЧЕННЯ -

Це конкретизація формули кваліфікації, словесне посилення на кримінально-правові норми, що відображені у формулі кваліфікації та встановлюють відповідальність за вчинене посягання.

ОБҐРУНТУВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ –

Є БЕЗПОСЕРЕДНІМ ЗМІСТОМ ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНИХ ОРґАНІВ ДЕРЖАВИ ЩОДО ПІДТВЕРДЖЕННЯ ПРИЙНЯТОГО РІШЕННЯ ПРО КВАЛІФІКАЦІЮ ЗЛОЧИНУ ЗА ПЕВНОЮ НОРМОЮ КК УКРАЇНИ

Це наведення доказової бази, формулювання логічних і не суперечливих висновків щодо:

- відповідності між ознаками діяння, вчиненого суб'єктом, і **ознаками складу злочину**, передбаченого законом про кримінальну відповідальність;
- наявності інших обставин, **не передбачених складом злочину** (обтяжуючих та пом'якшуючих).

СКЛАД ЗЛОЧИНУ ЯК ОДНА ІЗ ЮРИДИЧНИХ ПІДСТАВ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕНЕ ДІЯННЯ

- ▣ Під час кваліфікації злочину проявляються наступні функції складу злочину:
- ▣ **Фундаментальна функція** складу злочину відтворюється у тому, що склад злочину є законною, єдиною, необхідною та достатньою підставою кримінальної відповідальності.
- ▣ **Розмежувальна функція** складу злочину полягає у тому, що саме шляхом встановлення конкретних ознак складу злочину можна відмежувати злочин від діянь, які не є злочинними, або один склад злочину — від іншого.
- ▣ **Процесуальна функція** складу злочину означає, що він виступає як базове поняття при визначенні предмета доказу, впливає на межі кримінального провадження.

УМОВИ ПРАВИЛЬНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ:
ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПІВ (ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАД)
КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ ТА ПРАВИЛ ПРАВИЛЬНОЇ
КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

- ▣ **Принципи** кваліфікації злочинів - це **система науково обґрунтованих, стабільних, узагальнених положень, які мають впливати на процес оцінки фактичних обставин вчиненого діяння та вибір кримінально-правової норми, котра передбачає відповідальність за скоєне діяння, процесуальне закріплення того висновку, що діяння охоплюється саме обраною нормою.**

ПРИНЦИПИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ

Законність

Об'єктивність

Індивідуальність

Офіційність

Точність

Повнота

Вирішення спірних питань
на користь особи, дії якої
кваліфікуються

Неприпустимість подвійного
інкримінування

Стабільність

ПРАВИЛА (ПЕРЕДУМОВИ) ПРАВИЛЬНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ:

- глибоке вивчення та розуміння особою, що застосовує кримінально-правові норми, **засад кримінального права, кримінально-правової політики держави, слідчої та судової практики;**
- **повне й всебічне дослідження фактичних ознак** учиненого суспільно небезпечного діяння;
- правильне з'ясування та **тлумачення змісту кримінального закону**, всіх ознак конкретної кримінально-правової норми;
- застосування **правил кваліфікації, вироблених теорією та практикою**, при обґрунтованому поєднанні ознак злочину, що встановлені законом, із ознаками учиненого діяння.

ВИДИ КВАЛІФІКАЦІЇ

- ▣ **За суб'єктом класифікації виокремлюється :**
- ▣ **офіційна (легальна) кваліфікація** – це кваліфікація злочину, яку здійснюють уповноважені на те державою особи;
- ▣ **неофіційна (доктринальна) кваліфікація** – це правова оцінка, яку здійснюють громадяни, адвокати, журналісти, науковці в наукових статтях, монографіях, підручниках, навчальних посібниках, у виступах та наукових конференціях тощо

ВИДИ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗАЛЕЖНО ВІД ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРАВИЛ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ.

СПЕЦІАЛЬНІ ПРАВИЛА КВАЛІФІКАЦІЇ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ У ВИПАДКУ ЯКЩО:

- діяння містить ознаки двох або більше складів злочинів;
- одне і те саме діяння охоплюється ознаками двох або більше норм Особливої частини КК;
- злочин є не закінченим;
- злочин вчинено у співучасті;
- у випадках наявності спеціального суб'єкта;
- кваліфікації злочину зі складним складом;
- злочинів, що тривають, продовжуються;
- злочинних діянь за наявності кваліфікуючих ознак тощо